

«Ya bu kafatasını ya da ilk İnsan hakkındaki teorilerimizi atmalıyız, «2.8 milyon yıllık fosil hakkında antropolog Richard Leakey böyle diyerek, bu kafatasının geçmişimize ait olduğunu belirtiyor. «O, insanın ilk modellerinden hiçbirine benzememektedir. «Meşhur antropolog Louis Leakey'in oğlu olan yazar şuna inanıyor ki; kafatasının büyük bir beyin hacmine sahip olması» İlk fosillerin gelişim değişikliklerinin belli bir sıraya göre tanzim edilebilmesi kavramını yıkmıştır. Anlaşıyor ki, bir kaç apayrı çeşit ilk insan vardı ve bunlardan bazıları farzedilen zamandan önce iri beyinlere sahip olmuşlardı.»

İLK İNSAN HAKKINDA YENİ BULGULAR

Homo'nun ilk zamanlarına ait olduğu kabul edilen, Kenya'daki bulgu insanlığın şeceresinin yeniden düşünülmesini gerektiriyor.

Richard Leakey

Ne zaman Kenya'daki Rudolf gölünün doğusunda kuru ve çatlak gri renkteki ıssız topraklar üzerinde uçsam, her za man aynı düşünce kafamı kemirirdi :

Anahtar buralarda bir yerde olmalı.

Ağustos 1972 de, parlak bir günde yapılan kısa uçuş bir istisna sayılamazdı. Göl kıyısında Koobi Fora'daki merkezimizden iç bölgedeki kampımıza yaptığımız alelade bir ziyarette, son dört yıldır kazdığımız ve deldiğimiz zengin ve çok eski fosil yataklarını tetkik ederek uçmuştum. Herzaman ki gibi, insanlığın başlangıcına ait anahtarı ne zaman ve nerede bulacağımızı merak edip duruyordum.

Beş Kenyalıdan meydana gelen gruba başkanlık eden birinci yardımcım Kamoya Kimeu derme çatma havaalanındaki 6 kişilik Cessna marka uçağa gizleyemediği bir heyecan ve merakın verdiği tebessümle yaklaşmıştı. Bir kaç saat sonra tekrar havalanıyorduk fakat bu sefer fevkalade önemli olduğuna işaret ettiğimiz bir çanta dolusu kafatası fosil parçaları vardı elimizde.

Daha fazla kazı, eleme ve parçaları itinayla birleştirme operasyonları, ancak haftalar sonra bize onun ne derece önemli olduğunu gösterdi. Şimdi karanlık kökenimize bir milyon yıl daha yaklaştığımızı kavrayabiliyorduk; öyleki bu fosil parçalarının şimdiye kadar bulunan en eski kafatasını temsil ettiğine inanmıştım.

Genç asistanım Bernard Ngeno vahşi ve dik bir sel çukurunda parça parça olmuş bir kafatası bulmuştu : kumlu tortunun aşındırdığı bir kaç parça kemik. İlk günkü kazılar sonunda 30 dan fazla parça çıkardık ki bunların her biri bir tırnak büyüklüğündeydi. Kafatasının ön bölme-

sinden iki büyük parça bana yepyeni bir fikir vermişti. Bunlar bilinen ilk insan formlarından apayrı bir insansının geride bıraktıkları idi.

Önceleri, ilk kökenimizin 1.8 milyon yıllık bir yaratık olduğu kabul edilmişti ve buna HOMO HABILIS adını babam müteveffa Dr. Louis Leakey vermişti. Bu yaratığa ait çeşitli fosiller 1960 larda Tanzanya'daki Olduvai Gorge bölgesinde bulunmuştu. Bir çok ilim adamları başka bir türü, HOMO ERECTUS'u, ilk insanın bir temsilcisi olarak kabul etmişlerdi ama bu tür HOMO HABILIS'den bir milyon yıl sonra gelişmişti. Rudolf gölünün doğusunda bulunan bu kıymetli kafatası parçaları, yapılan laboratuvar testlerine göre 2.8 milyon yıldanberi aşındırılıyordu. Böylece geçmişimiz şimdi en az 10.000 yüzyıllık bir süre geriye itilmiş oldu, fakat insanlığın şeceresini ilgilendiren yeni bir takım sorular ortaya çıktı.

Tarih Öncesi Bir Boz-Yap Oyunu :

Rudolf gölünün yeşil sahilindeki merkezimizde eşim, Meave, parçaları neşeyle ve birazda kaşlarını çatarak seyretmişti.

O, «Elimizde köşe parçaları olmayan bir boz-yap oyunu var» demişti. Parçalanmış kafatasını birleştirme işi Londra'lı anatomist Dr. Bernard Wood tarafından yetiştirilen ona ve başkalarına düşüyordu.

İlerleme yavaştı ve Bernard ile Meave kazılardaki operasyonlardan gelecek yeni parçaların varışını dört gözle bekliyorlardı. Bazen günler geçiyor, herhangi iki parça bile birleştirilemiyordu. Fakat ilke ve gelişmiş özelliklerin bir karışımı ortaya çıkmaya başlamıştı.

Altı hafta sonra birleştirme işi sona ererken bulguların önemi daha da artmıştı ama hâlâ bir isim koymamıştık (kolaylık olsun diye ona 1470 insanı dedik, bu numara Kenya Ulusal Müzesindeki kayıt numarası idi). Kafatasının kaş çıkıntıları yoktu ve hatta HOMO ERECTUS'un dışarı fırlamış kaşları ile bu bir tezat teşkil ediyordu. 1470 insanı HOMO ERECTUS'dan üç misli daha yaşlı olmasına rağmen, beyni onunla hemen hemen aynı büyüklükteydi.

İlk yardım torbamızdan bazı maddeleri ve iyi elenmiş kum kullanarak 1470'in beyin kapasitesini ölçmüştük. Nairobi Üniversitesinde, anatomist Dr. Alan Walker laboratuvarında yaptığı deneylerle 800 cm³ lük tahminimizi desteklemişti. Daha sonraki HOMO ERECTUS'un beyin kapasitesi 750 cm³ ile 1100 cm³ arasında oynuyordu (ki bugün normal bir insan beyni 1400 cm³ dür).

Bu ilerlemiş ilk insan «1470», ilkel bir Doğu Afrika yarattığı olan AUSTRALOPITHECUS'un çağdaşydı. Doğu Rudolf'daki fosil yatakları bize, yaşları 2.9 milyon yıllı, 1 milyon arasında değişen 40 adet AUSTRALOPITHECUS sağlamıştı.

Arkeolog Dr. Glynn Isaac, zamanı iyi seçilmiş kazılardan, 300 basit taş kırma ve parçalama aletleri çıkarmıştı: bunlar bir şeyin —veya birisinin— 2.6 milyon yıl önceleri buralarda yüksek bir zekâ seviyesine ve hünere sahip olduğunun dilsiz delilleriydi.

Ben, bu aletleri AUSTRALOPITHECUS'un yaptığını veya yapabildiğini hiç zannetmiyordum. Bu insanımsı varlık (Australopithecus) ayakta durabilmesine ve yürüyebilmesine mukabil sadece 500 cm³ lük bir beyin hacmine sahipti. Onun azı dişlerinin yapısı gösteriyordu ki bu varlık bir etyemezdi ve alet yapma ustalığına ihtiyacı çok azdı.

İstiyorduk fakat bu aletleri yapma şerefini «1470» insanına maalemenin zaman-sız olmasından korkuyorduk. Diğer ihtimalleri de düşünmek zorundaydık.

Örneğin, HOMO ERECTUS vardı. 500.000 yıl önceki Peking ve Java insanı gibi, onun da bizim en eski ceddimiz olduğuna epey uzun bir zaman inanılmıştı. HOMO ERECTUS'un yaşlı yeni keşiflerle 1 milyon yıl geriye itilmiştir ve belki de daha yaşlı örnekler bulunacaktır.

Ve HOMO HABILIS vardı. Bazı ilim adamları onun relatif olarak küçük -650 cm³ lik -beyin kapasitesinin onu zeki olan HOMO'dan ayırdığını ileri sürerek HOMO

HABILIS'i AUSTRALOPITHECUS grubuna koymayı tercih etmişlerdi. Yazık ki biz onun vücut ölçülerini bilmiyoruz: 650 cm³ lük beyin kısa ve hafif birisi için hakikaten büyük olabilir.

Son beş yılda kazılardan çıkardığımız 90 insanının —iki milyon yıllık parçalanmış çene kemikleri ve dişleri gibi— artıkları arasında bazıları HABILIS-tipi insanın bir zamanlar Doğu Rudolf'da yaşadığını gösteriyordu ama pek emin değildim.

Bir kaç milyon yıl önce, AUSTRALOPITHECUS'la 1470 insanının beraber yaşadığı tarihlerde, Rudolf tropik nehirlerle beslenen daha büyükçe bir tatlı su gölü olabilir. Bulduğumuz fosillerin değeri oraların bir zamanlar yemyeşil olduğunu gösteriyordu.

Bu bölgenin bir kaç katmanlı jeolojik görüntüsünden, buralarda sık sık sel ve volkanik olayların periyodik olarak vuku bulunduğunu anlıyorduk. Eski gölün kabarması ve çekilmesi sonunda bıraktığı tor-tular ve katman katman olan volkanik küller bize gayet güzel bir fosil tabakası sağlamıştı.

İlim için bir hazine olan bu topraklar aşağı yukarı 900 mil karelik bir alanı kaplamaktadır. Bir köşedeki bulguyu, diğerleri takip ediyordu. Örneğin, «1470» kafatası keşfinden haftalar sonra, 131 inci saha dedikimiz, 12 mil karelik bir mıntıkada, Meave, cercopithecoid maymununa ait olan bir diş ve kafatası parçaları bulundu-bunlar ilk insanın varlığına birer ipucu oluyordu.

Aynı Yarattığın Bacak Kemikleri mi?

Bir vadiye Dr. John Harris'i arıyorduk. O, Ulusal Müzelere bağlı bir paleontolog idi ve uzun bir süredir Rudolf'da beraber çalışıyorduk. İşaretini görüp yanına gittik.

«Ne var, John» dedim.

«İnanamıyorum» dedi, «Bak».

Bulgusunu incelediğimde nabzım daha hızlı atmaya başladı. Parça parça olup fosilleşmiş bir takım iri kemiklerin ortasında, hayretle seyrettiğimiz, gelişmiş bir insanın bacak kemikleri duruyordu. Daha detaylı incelemeler baldır ve kaval kemiğinin eksik olan kısımlarını ortaya çıkardı.

Tamamlanmış bacak kemikleri insan fosili koleksiyonlarında çok nadir bulunur. İhtimal ki, o zamanlarda dahi gömülmeden önce insanların uzuvlarını çalmak bir nevi modaydı. İlk insanın iskeletini bulurken bir değişiklik olursa, çözüm yine

ŞİMDİKİ ZAMAN

HOMO SAPIENS

Omo Nehri civarında bulunmuştur

1 MİLYON YIL ÖNCE

HOMO ERECTUS

Olduvai Gorge'de bulunmuştur

AUSTRALOPITHECUS BOISEI

(ZINJANTHROPUS)

Olduvai Gorge bölgesinde bulunmuştur

HOMO HABILIS

Olduvai Gorge'de bulunmuştur

2 MİLYON YIL ÖNCE

KAFATASI 1470

Rudolf Gölü civarında bulunmuştur.

3 MİLYON YIL ÖNCE

ERKEK

AUSTRALOPITHECUS
Rudolf Gölü civarında bulunmuştur

HOMO

Çeşitli türlerin bulunduğu bu seçkin grubun yaşayan yeğâne üyesi HOMO SAPIENS 100.000 yıl kadar önce gelişmişti.

AUSTRALOPITHECUS

İnsanın bir ceddî olmasından ziyade ki de bir akraba türü olan maymunsu AUSTRALOPITHECUS'un bir gelişim çıkmazına sonması en az 2 milyon yıl süren yaşamın sonu olmuştur.

KENYA PITHECUS WICKERI
Fort Ternan da bulunmuştur.

14 MİLYON YIL ÖNCE

KENYAPITHECUS

Doğu Afrika da bulunan en eski insansı form KENYAPITHECUS WICKERI, 14 milyon yıl önceleri buralarda gezinmişti.

buradadır. Bu yıl daha fazla kazılar yapımayı plânladık.

John, 131 inci sahada, başka bir bacak kemiği buldu. Bütün bu bacak kemikleri 2.6 milyon yıldan daha yaşlıydı. Acaba onlar bizim yeni bulduğumuz, şu «1470» insanına mı aittiler? Üzgündük, çünkü emin olamıyorduk.

Bu bacak kemiklerinin AUSTRALOPITHECUS'unkilere benzemeyip bu günkü insaninkileri dahi andırdığı gayet açıktı.

Doğu Rudolf'daki en başarılı mevsimimizde bulduklarımızın değeri John'un bulguları ile daha da arttı. 4 aydan kısa bir zamanda yaşları 1 milyon ve 2.8 milyon

yıl arasında değişen 35 insanımsıya ait kemikler toplamıştık. Bunların en önemlisi parça parça olmuş «1470» kafatası idi. Fakat bizi bir başka sürpriz bekliyordu. Onu yaratanda Bernard Ngeneo oldu.

Ekim 1972 de çalışma mevsimi kapanırken, Bernard bir çocuğun parçalanarak dağılmış kafatası kemiklerini ve bir dişini buldu.

Parçaların yaşının «1470» ile aynı olabileceği kabul edildi, fakat iki kazı yeri birbirinden 8 mil uzaklıktaydı. Parçaları birleştirdiğimizde aynı görünüşe sahip olduğunu farkettilik. Bu varlığın bir AUSTRALOPITHECUS olmadığını, bulunan tek dişi görünce anladım. Onların yıpranmasından, çocuğun öldüğü sıralarda 6 yaşlarında olduğunu çıkardık.

Bütün bu bulgular insanın gelişme tablosunda yeni bir köşe açmamıza sebebiyet verdi. Böylece yeni bir görüş açısıyla bakıldığı zaman, ilk insanın bir çok modelleri olabileceği hissi uyandı. Öyle ki aynı

türün jeofizik ve bölgesel şartlara uyan değişik tiplerinin meydana gelebilmesi mümkündür. Şüphesiz ki —Ulusal Coğrafya Kuruluşu ve A.B.D. Ulusal Bilim Vakfı desteklediği müddetçe— araştırmalarımız devam edecek ve daha fazla parçalar ortaya çıkacaktır.

Kendime güveniyor ve diyorum ki, biz bir gün Doğu Rudolf'daki insan fosillerinin izini 4 milyon yıl öncesine kadar takip edebileceğiz. Belki o zaman —insanımsı— AUSTRALOPITHECUS ve zeki HOMO'nun ortak bir ceddine varacak deliller bulacağız.

Bu günlerde bulgularımız üzerindeki çalışmalarımız devam etmekte ve onlar devam ettikçe bizi bir takım sürprizler beklemekte. Aylar süren karşılaştırma ve analizler sonunda, istihza dolu bir sonuç vardır :

Şu bizim «1470» insanı, şimdi anladığımız kadarıyla, pekalâ bir kadın olabilir.

NATIONAL GEOGRAPHIC det

Çeviren: AHMET EKSEN

RAMSES TAPINAĞININ KURTARILMASI

Firavun Ramas II ve tapınağı, Assuan Barajının meydana getireceği gölün suları tarafından örtülme tehlikesiyle karşı rı tarafından örtülme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı için UNESCO, Nil vadisindeki bu paha biçilmez kültür anıtlarını kurtarmak için dünya çapında bir kurtarma eylemine girişti.

Birçok projeler ve plânlar geliştirildi : Abu Simbel mabedinin taştan heykellerini suların korumak üzere önlerine kahn bir beton duvarın çekilmesi önerildi. Ya da tapınağın bulunduğu kaya bloku kesilerek bütün bu blokun tehlike bölgesinden yüzdürülerek uzaklaştırılması düşünüldü. Fakat bunlar ve benzeri plânlar teknik güçlükler ve mali problemler yüzünden bir türlü ele alınamadı.

Meselenin çözümü İsveç'ten geldi. Tapınak 30 tonluk bloklar halinde kesilecek

ve bulunduğu yerden 64 metre yükseklikte ve 180 metre kıyıdan uzak bir yerde yeniden kurulacaktı. Liman şehri olan İskenderiye'den bin kilometre içerde bu arkeolojik «evden taşınmayı» başaracak milletlerarası büyük bir inşaat şantiyesi kuruldu. Bir taraftan gölün suları yükseliyor, bir taraftan da kayalar kesiliyordu. Her şey dakikası dakikasına işlemek zorundaydı, yoksa heykellerin yarısı suyun altında kalabilirdi. Nilin yatağına alınmasından biraz önce 3600 metre uzunluğundaki koruma duvarı yeniden yükseltildi.

Tapınak tesislerinin üstünde kalan 60 metrelik kaya yontulmak zorundaydı, gözenekli kumtaşı birçok yerlerde suni reçine enjeksiyonlarıyla dolduruldu. Tapınağın fasadları da, yukarıdan aşağı düşen taşlardan zedelenmemesi için, kumla dolduruldu. İçerideki tapınak odalarına çelik